

NIJEMO (GLUVO) KOLO DALMATINSKE ZAGORE

***Sažetak:** Autor nudi kratak pregled nastanka i održanja nijemoga kola Dalmatinske zagore, iznimne vrijednosti izvornog folkloru i pučke kulture, tj. nematerijalne baštine hrvatskoga naroda, a isto je pod zaštitom RH i UNESCO-a. Nijemo kolo je najstariji poznati lokalni ples seljačkoga predznaka i iskonska vrijednost globalne civilizacije. Autor smatra kako je nijemo kolo izraz snage i volje, borbenoga duha i slobodarskih težnji koje krasi ovaj siromašni narod od iskona do današnjih dana.*

***Ključne riječi:** Dalmatinska zagora, gluvo kolo/nijemo kolo, kulturna baština, Morlaci, UNESCO*

Gluvo kolo – kolo bez glazbe, samo se čuju stope i zveckanje ukrasa. /Ivica i Filip Gusić, Rječnik govora Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine, Zagreb, 2004./

Albert Fortis, venecijanski pisac, putujući po Dalmaciji u drugoj polovici 18. stoljeća opisao je kolo stanovnika Dalmatinske zagore, smatrajući iste Morlacima.

U naše vrijeme, preostali lokalni seljački puk, koji se ne da sa svojih ognjišta, kao i njihove odmetnute potomke, s novim i prilagođenim gospodskim i globaliziranim navadama, što su se udomaćili u ponajboljim gradovima diljem Lijepe Naše, a najviše u onima uz more, još uvijek, a osobito Boduli, nazivaju – Vlasima, odnosno Vlajima, makar se cijeli svijet dobro preokrenuo – naglavačke(!) i postao globalno selo. Svima je dobro znano milenijsko rivalstvo puka s otoka i priobalja spram „zaticanoga“ seljačkoga življa iz zaobalja; poznata je objava – svijetu i gradu – a osobito u Splitu, opetovano izgovorena, pače više puta i napisana, antologijska umotvorina, tj. civilizacijska tvrdnja, odnosno izreka – *pusti zeca, ubij Vlaja!* A s druge strane, ne budi im krivo, i Vlaji su se pokazali kreativni, u nedvosmislenome izričaju, kujući dok je vruće, poznatu pjesmicu, u opjevanome desetercu, koja se može besramno izgovarati, ali po potrebi i gromoglasno ojkati – *Bodulica privarila Vlaja, dala p... za duzinu jaja.*

No, bilo kako bilo, ili kako komu drago, vlaško kolo sreće još uvijek se okreće, i ne prestaje, a *nijemo(gluvo) kolo*, koje je svojedobno *zamantalo* i znamenitoga Fortisa, igra se i vrti – puno dalje, dalje nego li se ikada igralo, tj. vrtilo; dobilo je najveće moguće priznanje i zaštitu, kako *Ministarstva kulture RH* (2009.god.), tako bogme i od *UNESCO-a* (2011.god.). Uvršteno je, nota bene, u svjetsku nematerijalnu baštinu, na ponos i diku divljim Morlacima, tj. Vlasima, odnosno Vljajima, slijedeći u korak praiskonsko *ojkanje*, tj. vlaško pjevanje.

“**Nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore** jedinstveno je po načinu izvođenja. Bez glazbene pratnje ili neovisno o njoj, kad ona postoji (svirka u tradicijski instrument *diple, mijeh*, tipa gajdi ili specifičan način pjevanja u malim skupinama potresanjem glasa – *vera, ganga, vojkavica*), jedino se na području Dalmatinske zagore izvodi u kolu koje se povremeno razbija ili se tijekom cijeloga plesa izvodi u parovima koji se kreću po krugu ili slobodno po plesnome prostoru.

U nijemom kolu svaki plesač izvodi svoj korak, poskakujući u zatvorenom kolu ili hvatajući se u par, šeući neko vrijeme i vodeći svoje partnerice, po jednu ili dvije, da ih svi prisutni mogu dobro pogledati. Zatim opet poskakujući s jedne noge na drugu, povlači istovremeno partnerice, isprobavajući javno njihovu vještinu, naizgled bez određenih pravila, spontano, ovisno o raspoloženju i trenutnoj želji za isticanjem pred drugima ili želji za zajedničkim snažnim i impresivnim kretanjem kola kada se hvata s ostalima u to *šuplje kolo*. Zbog međusobnih razlika u izvedbi strukture i koraka u pojedinim selima, ovo je kolo osnovni marker lokalnoga identiteta prema kojem se stanovnici pojedinih sela, uz ostale elemente kulturne baštine, međusobno razlikuju. Zajednička karakteristika tog plesa izvedba je bez glazbene pratnje, čime je prepoznatljivo na cijelom području Dalmatinske zagore, ali i šire. Na širem području izvodi se isključivo u kolu, pa je zato upravo izvedba kola na području Dalmatinske zagore specifična u odnosu na šire područje (Lika, otoci šibenskog i zadarskog arhipelaga, Ravni kotari, susjedna država BiH). Tijekom posljednjih dvadesetak godina, od sredine 1980-ih, na području grada Sinja i okolice ovo je kolo oblikovano u scensku koreografiju pa su mu time figure i pokreti ujednačeni i fiksirani – svi izvođači izvode iste figure (geste rukama) i korake. U drugim selima Dalmatinske zagore zadržao se još uvijek stari način spontanog izvođenja koraka i figura prema kojima se kola u pojedinim selima međusobno razlikuju. Uz općepoznati i u struci prihvaćen naziv *nijemo kolo*, to se kolo u različitim zajednicama naziva različitim imenima. Najčešće su to *mutavo kolo, gluvo kolo, šuplje kolo, po naški, po starinski, staračko*, odnosno prema mjestu odakle je, npr.: *poljičko gacko kolo* (iz sela Gata s područja Poljica), *vričko kolo* (iz Vrlike i bliže okolice), *sinjsko* (iz Sinja i okolice).” Naveli smo manji dio *Obrazloženja iz Rješenja Ministarstva kulture RH*

kojim se utvrđuje da *nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore ima svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra (Zagreb, 15. lipnja 2009.)*.

“Uz pjevanje pjesama i svirku mijeha koji je sličan onome što ga okolo nose medvjedari, Morlaci izvode svoj najdraži ples koji se zove *kolo* ili krug što se poslije izvrgne u *skoči gori*, to jest *salta alti*. Svi plesači, muškarci i žene, uhvativši se za ruke, načine krug i počnu sporo kružiti njišući se uz grube i jednolične zvuke glazbala u koje svira znalac toga posla. Krug mijenja oblike i postaje čas elipsa, čas četvorina, u razmjeru sa živošću plesa, a naposljetku se prometne u pretjerano visoke skokove, koje izvode i žene, s potpunim preokretanjem tijela i odjeće. Nevjerojatan je zanos što ga Morlaci gaje prema tom divljem plesu. Povedu ga često unatoč tome što su umorni od posla ili duga puta i slabo nahranjeni, a uz male prekide znaju provesti po nekoliko sati u tako žestokom poigravanju.” (Fortis 1984; (1774):60).

“*Krug je ponajprije proširena točka; srodni su po savršenstvu. I točka i krug imaju zajednička svojstva: savršenost, homogenost, odsutnost razlikovanja ili podjele... Krug može simbolizirati ne samo skrivena savršenstva praiskonske točke, nego i stvorene posljedice; drukčije rečeno, svijet ukoliko se razlikuje od svoga počela.*” (J. Chevalier – A. Gheerbrant, 1983., *Rječnik simbola*).

Krug ili *kolo* sastavni je dio *folklora*, koji sažima kulturnu baštinu jednoga naroda. Folklorni izraz hrvatskog naroda vrlo je bogat, a nemjerljiv doprinos mu daje i iskonski ples, tj. gluvo kolo neuka puka iz Dalmatinske zagore.

“Folklor (engl. *folklore*), 1. Kulturna baština jednog naroda, koja se tradicijom, od generacije na generaciju, sačuvala u vjerovanjima i praznovjerju, mitovima, pjesmama, pričama i poslovicama, običajima i igrama, muzici i plesu, likovnoj umjetnosti i nošnjama. Folklor u najširem smislu odražava temperament i stvaralačku snagu naroda kao cjeline, u okviru koje pojedinac u svom stvaranju ostaje anonimn.” (Enciklopedija Leksikografskog zavoda, Zagreb, 1958.)

“Ples (prema staroslavenskome *gaziti*). Za ples se zna od pamtivijeka; najranija fiksirana dokumentacija o plesu nalazi se na paleolitskim spiljskim (pećinskim) crtežima. Postanak plesa dovodi se katkada u vezu s ritmičkim kretnjama pri radu; postoji i mišljenje da je ples prirodna ljudska, pa i opće animalna aktivnost, uvjetovana fiziološkom potrebom da se pokretima utroši višak energije; neki ga izvode iz erotskih osjećaja. Po vanjskoj formi kolektivni plesovi su izduženi (frontalni), kružni (u obliku kruga – kola), zmijoliki itd.” (Enciklopedija Leksikografskog zavoda, Zagreb, 1962.)

Zvali ga laici ili znalci *mutavo kolo*, *gluvo kolo*, *šuplje kolo*, *po naški*, *po starinki*... plesačima je svejedno, jer oni uvijek skaču s noge na nogu. Bitno im je samo jedno – neka ga i neka se vrti!

Literatura

1. Chevalier, Jean i Alain Gheerbrant (1983.): *Rječnik simbola*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
2. Enciklopedija Leksikografskog zavoda (1958.): *Folklor*, Zagreb.
3. Enciklopedija Leksikografskog zavoda (1962.): *Ples*, Zagreb.
4. Fortis, Alberto (2004.): *Put po Dalmaciji*. Split: Marjan tisak.
5. Gusić, Filip i Ivica (2004.): *Rječnik govora dalmatinske Zagore i zapadne Hercegovine*, Ivica Gusić, Zagreb.
6. Ivančan, Ivan (1982.): *Narodni plesovi Dalmacije*: Zagreb: Prosvjetni Sabor.
7. RH, Ministarstvo kulture (2009.): *Rješenje*, kojim se utvrđuje da **nijemo kolo s područja Dalmatinske zagore** ima svojstvo nematerijalnog kulturnog dobra.
8. Šaula, Đorđe (1963.): Neželjeni sumrak folklor, *Kolo* broj 2, časopis Matice hrvatske, Zagreb.

Stjepan Bulić

UDC : 930.85(497.583Damatinska zagora)
394.3(497.583Dalmatinska zagora)
001:061.1(100):793.31(497.583Dalmatinska zagora)
Professional paper

NIJEMO KOLO (SILENT CIRCLE DANCE) FROM DALMATIAN HINTERLAND ZAGORE

***Summary:** The author provides a brief overview of the emergence and maintenance of silent circle dance in the Dalmatian hinterland, which has the extraordinary value for the original folklore and folk culture and represent the non-material heritage of the Croatian people, under the protection of the Republic of Croatia and UNESCO. The circle is the oldest known, local dance of the peasant symbol and the primordial value of global civilization. The author thinks that it is the expression of strength and will, the fighting spirit and the aspirations of the liberals that this poor people have enjoyed from scratch to the present day.*

***Key words:** Dalmatian hinterland, silent circle dance, cultural heritage, Morlaci, UNESCO*

Stjepan Bulić

UDC : 930.85(497.583Dalmatinska zagora)

394.3(497.583Dalmatinska zagora)

001:061.1(100):793.31(497.583Dalmatinska zagora)

Lavoro esperto

LA DANZA MUTA DELL' ENTROTERRA DALMATA

Riassunto: *L'autore fornisce una breve panoramica della formazione e della manutenzione della danza muta dell'entroterra dalmata, del valore eccezionale del folclore originale e della cultura popolare, cioè il patrimonio immateriale del popolo croato, e lo stesso è sotto la protezione della Repubblica di Croazia e dell'UNESCO. La danza muta è la più antica danza locale conosciuta del simbolo contadino e il valore primordiale della civiltà globale. L'autore pensa che la danza muta sia l'espressione della forza e della volontà, dello spirito combattivo e delle aspirazioni liberali che questa povera gente ha goduto fino ai giorni nostri.*

Parole chiave: *entroterra dalmata, danza muta, patrimonio culturale, Morlacchi, UNESCO*